

**ระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม
ตำบลปทุม อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี**
**The Level of Good Governance in the Administration of Mongkon
Kowittaram Temple, Pathum Subdistrict, Muang District, Ubon
Ratchathani Province**

พระมหาจักรพล จุกวโร (ศรีทิม)

PhramahaChagathep Chakkawaro (Sritim)

พระครูสังฆรักษ์บุญเกิด ปญญาชีโร

Phrakru Sangkharak Boonkerd Panyawachiro

พระครูสมุทรธัญญ์ กลยาณกิตติ

Phrakru Samuthanai Kalyanakitti

พระมหาคำพันธ์ ปากโร

Phramahakamphan Papakaro

พระเสกสรรค์ ฐานยุตโต

Phraseksan Tanayutto

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Maha Chulalongkorn University Ubon Ratchathani Campus

E-mail: Chagathep087@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 13 มีนาคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 มิถุนายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 27 มิถุนายน 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเป็นธรรมาภิบาลและแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อนำไปใช้ในแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม โดยใช้วิธีผสมผสานกันทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 245 รูป/คน สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูป /คน รวมทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์จากเอกสาร ผลการวิจัย พบว่า ระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทารามในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ด้านการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม ด้านการบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า ด้านการบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบ และด้านการบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส ตามลำดับ สอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ส่วนแนวทางการสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทารามนั้น ที่สำคัญพบว่าหลักนิติธรรม วัดควรมีการวางแผน มีการปรับปรุงแก้ไข วางกฎระเบียบ ในการปกครองให้ดี

ยิ่งขึ้นเข้มงวดสอดส่องดูแลให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัดเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้น หลักคุณธรรม วัดควรเป็นที่ยึดมั่นใน ความถูกต้องดีงาม สนับสนุนให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ องค์การพัฒนาตนเองให้มีความซื่อสัตย์จริงใจขยันอดทน มีระเบียบวินัยประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำตน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม หลักความโปร่งใส วัดควรมีการรับฟังข้อคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลที่ได้รับผลประโยชน์และเสียประโยชน์หรือกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง และเปิดโอกาสให้ชุมชนมาร่วมดูแลผลประโยชน์ภายในวัด

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล, บริหาร, วัดมงคลโกวิทาราม

ADSTRACT

This study aimed to find the level of good governance and the guidelines of good governance forming in the administration of Mongkonkowitzaram Temple, Pathum Subdistrict, Muang District, Ubon Ratchathani Province in order to create a good governance administration in the temple. This study was conducted quantitatively and qualitatively by collecting data with questionnaires from 245 samples, in-depth interviewing 18 key informants. participatory observing and analyzing the related documents. The results of study revealed that the good governance level found in Mongkonkowitzaram Temple was entirely presented at the high level. Considering each perspective from high to low it was as follows: the highest good governance level was the administration by rule of law and then the administrations of moral principles, participation, worthiness, responsibility, and transparency respectively, corresponding to qualitative analysis from in-depth interviews.

In relations to forming the guidelines of good governance administration of Mongkonkowitzaram Temple, for the rule of law, the temple should plan, improve , regulate and supervise monks and laymen more strictly. For moral principles, the temple should adhere to justice and support the participants in self-developing organizations to be faithful, diligent, patient, orderly in performing honest jobs regularly, and behaving as a social ideal. According to transparency, the temple should listen to or accept opinions of all participants and the directly affected groups and also allow the community to supervise the temple benefits.

Keywords: Good governance, Administration, Mongkonkowitzaram Temple.

บทนำ

ประเทศไทยที่ขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนาวัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ผู้คนให้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตและเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งจะพบได้จากการแสดงออกทางศิลปะ วรรณคดี คติธรรมขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีเป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งละลาโลภไปวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมน้ำใจของบรรดาพุทธศาสนิกชน ทำให้น้ำที่ใน

การ วางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคมหรือกล่าวได้ว่า พระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทเป็นผู้นำทางสังคม ทางกิจกรรม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนใจสังคมแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่างสังคมส่วนรวมในด้านต่างๆ มากมาย เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ สงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่ได้รับความยากลำบากหรือกระทำการช่วยเหลือปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมวัด และพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาซึ่งจะช่วยสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศได้เป็นอย่างดีถ้าหาพระสงฆ์ในประเทศ ซึ่งมีจำนวนมาก มีความรู้ความเข้าใจว่าการพัฒนาที่สำคัญคือการพัฒนาคน ก็จะช่วยกันชี้แจงให้ประชาชนและ ผู้นำประเทศเข้าใจเพราะพระสงฆ์มีโอกาสพบปะสนทนากับคนทุกระดับและวัดเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่งของสังคมทั้งที่ดินสิ่งก่อสร้าง ศาสนสถานบุคลากรเงินศรัทธาจะมีการบริหารจัดการอย่างไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาภาพปัญหาของวัดและพระสงฆ์คือผู้เข้ามาบวชในปัจจุบันมิได้มีการเลือกสรรขาดความพิถีพิถันบางรูปบวชตามประเพณีมิได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างแท้จริงจึงทำผิดวินัยหลายอย่างการวางตัวของพระไม่เหมาะสมขาดความสำรวม บางวัดมุ่งในการพัฒนาวัตถุอาคารสถานที่มากกว่าการศึกษา หรือมากกว่าการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2545:87; อ้างอิงจากพระเฉลิมพลมณีวรรณ, 2557: 1-2)

ยุคปัจจุบัน มีการบริหารงานด้านสาธารณูปการต่างๆ ซึ่งทำให้วัดเกิดการพัฒนามีรายได้มาบริหารกิจการภายในวัดมากมาย แม้วัดจะเป็นแหล่งที่เรียนรู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ตาม แต่ในเรื่องการบริหารทรัพยากร กิจการของวัดก็ล้วนเกิดมีผลประโยชน์ที่ส่งผลหมิ่นเหม่ไปในทางที่อาจจะไม่เกิดความสุขจิตได้ การนำหลักธรรมมาภิบาลมาใช้ในวัดก็ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นมากเพื่อให้เกิดระดับความเป็นธรรมมาภิบาลภายในวัดให้มากขึ้นและสามารถเป็นต้นแบบที่ดีแก่วัดในประเทศไทย

ทั้งนี้วัดมีบทบาทในสังคมชุมชนมาก มีโครงการ กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ที่ต้องบริหารให้สำเร็จจำนวนมากซึ่งต้องอาศัยใช้หลักธรรมมาภิบาลในการบริหาร 6 หลัก เพื่อให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล แต่ที่ผ่านมายังไม่เคยมีการวัดระดับความเป็นธรรมมาภิบาลในการบริหารงานของวัด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “ระดับความเป็นธรรมมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมณฑลโกวิทารามตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี”

สรุปผลการวิจัยระดับความเป็นธรรมมาภิบาลในการบริหารงาน ของวัดมณฑลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถาม พบว่ากลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 245 รูป/คน ส่วนใหญ่เป็นเป็นภิกษุ 205 คน คิดเป็นร้อยละ 83.7 เพศชาย จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 56.3 มีอายุ 41 ปีขึ้นไป จำนวน 129 คน คิดเป็นร้อยละ 52.7 จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 มีอาชีพ จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 66.1 ระดับความเป็นธรรมมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมณฑลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ในแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 98.7 รองลงมาด้านการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม โดยรวม ร้อยละ 98.3 ด้านการบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วมโดยรวม ร้อยละ 98.0 ด้านการบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่าโดยรวม ร้อยละ 97.9 ด้านการบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบต่อโดยรวม ร้อยละ 97.5 และด้านการบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใสโดยรวม ร้อยละ 96.6 ตามลำดับ

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทารามแต่ละด้านมีระดับความเป็นธรรมาภิบาลสูงทุกด้านเช่นเดียวกันกับแบบสอบถาม

ในส่วนด้านหลักคุณธรรม พบว่า วัดมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้ตั้งมั่นอยู่ในหลักคุณธรรมอันดีงามมีระดับความเป็นธรรมาภิบาลมากที่สุด

ในส่วนด้านหลักความโปร่งใส พบว่า วัดมีกระบวนการทำงานที่เปิดเผยตรงไปตรงมา สามารถตรวจสอบได้และสามารถชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย และวัดเปิดโอกาสให้ชุมชนมาร่วมดูแลผลประโยชน์มีระดับความเป็นธรรมาภิบาลมากที่สุด

ในส่วนด้านหลักการมีส่วนร่วม พบว่า วัดเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการได้รับการปฏิบัติและได้รับบริการอย่างเท่าเทียมกันมากที่สุด

ในส่วนด้านหลักความรับผิดชอบ พบว่า วัดมีการกำหนดภาระหน้าที่หรือขั้นตอน การดำเนินงานของหน่วยงานและมอบหมายงานแก่บุคลากรในหน่วยงานได้เหมาะสมกับปริมาณและคุณภาพของงานที่ทำมีระดับความเป็นธรรมาภิบาลมากที่สุด

ในส่วนด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า วัดมีผลการปฏิบัติงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายของแผนการปฏิบัติงานตามงบประมาณที่ได้รับมากที่สุด

สรุปแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ดังนี้

ด้านหลักนิติธรรม วัดควรทบทวนปรับปรุงเรื่องกฎระเบียบ และกระบวนการการดำเนินการให้เป็นธรรมและทันกลับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและเป็นผู้ที่สามารถพิจารณาสั่งการมอบหมายงาน และการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบไม่ถูกต้องด้วยความเป็นธรรม และควรมีการวางแผน มีการปรับปรุงแก้ไข วางกฎระเบียบ ในการปกครองให้ดียิ่งขึ้นเข้มงวดสอดส่องดูแลให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัดเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้น

ด้านหลักคุณธรรม วัดควรยึดหลักและเหตุผลพัฒนาคนเพื่อการฝึกตนโดยเน้นคุณภาพอันเป็นรากฐานสร้างคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม ภาวะผู้นำเชิงพุทธต้องใช้ องค์ความรู้ ความสามารถ ปฏิบัติการ ก่อเกิดความศรัทธา แรงจูงใจและการยอมรับนับถือ มีความยุติธรรม โปร่งใส สร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ควรน้อมนำหลักธรรมการบริหารจัดการงานสมัยใหม่ด้วยหลักคำสอน คือหลักสัปปริสธรรม 7 การปกครองตน ปกครองคน และปกครองงาน

ด้านหลักความโปร่งใส ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่มีความสามารถกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติงานจะต้อง มีความโปร่งใสในการตัดสินใจในการบริหารงาน เงิน และคน มีการสื่อสารที่ดีภายในตัว เช่น มีการแจ้งบัญชี รายรับ-รายจ่าย มีการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้ รับทราบความเคลื่อนไหวและกิจกรรมต่าง ๆ มีกระบวนการทำงานที่เปิดเผยตรงไปตรงมา สามารถตรวจสอบได้ และสามารถชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย และมีการบริหารงานโดยยึดหลักฉันทามติ

ด้านการหลักการมีส่วนร่วม วัดควรเปิดโอกาสให้มีส่วนรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญขององค์การไม่ว่าด้วยเปิดโอกาสให้บุคลากรในวัดได้ร่วมรับรู้ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนคติร่วมเสนอ ปัญหา ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง รับฟังความคิดเห็นจากผู้มีความเกี่ยวข้องเพื่อร่วมคิดหาทาง หรือร่วมกันหาทางแก้ปัญหาาร่วมกัน ด้านการแจ้งความ เห็นการได้สวนสาธารณะ หรือการแสดงประชามติ ด้านการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

ด้านการหลักความรับผิดชอบ วัดควรตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อสังคม การใส่ใจปัญหาขององค์การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และกล้าที่ยอมรับผลดี ผลเสียจากการกระทำของวัดเอง และสวดส้องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ มีการดำเนินการอบรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนเมื่อเกิดอธิกรณ์ มีการวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือการลงนิคหกรรม

ด้านหลักความคุ้มค่า วัดควรมีความสามารถในการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนในองค์การมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า ด้านการเป็นธรรมาภิบาลในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ พระสงฆ์ภิกษุระดับ ผู้ปกครองวัด มีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและหลักธรรม คำสั่งสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้อง อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญา อบรมธรรมวินัย จรรยา มารยาทเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1ศึกษาระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทารามตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

2ศึกษาแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชากรผู้วิจัยเลือกศึกษาลงพื้นที่อยู่ในเขตพื้นที่วัดซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านที่เลือกลงพื้นที่สำรวจข้อมูลทั้งหมด 5หมู่บ้านบ้านชลประทาน หมู่ที่ 12บ้านปากห้วยวังนอง หมู่ที่ 1บ้านสร้างทราย หมู่ที่ 2บ้านปทุม หมู่ที่ 7บ้านหนองบก หมู่ที่ 11

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ พระภิกษุ วัดมงคลโกวิทาราม 40ตัวอย่างผู้นำชุมชน5 ตัวอย่างคณะกรรมการบริหารวัด จำนวน 195ตัวอย่างกลุ่มพ่อค้า-แม่ค้าหน้าวัด5ตัวอย่างรวมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 245 รูป/คน

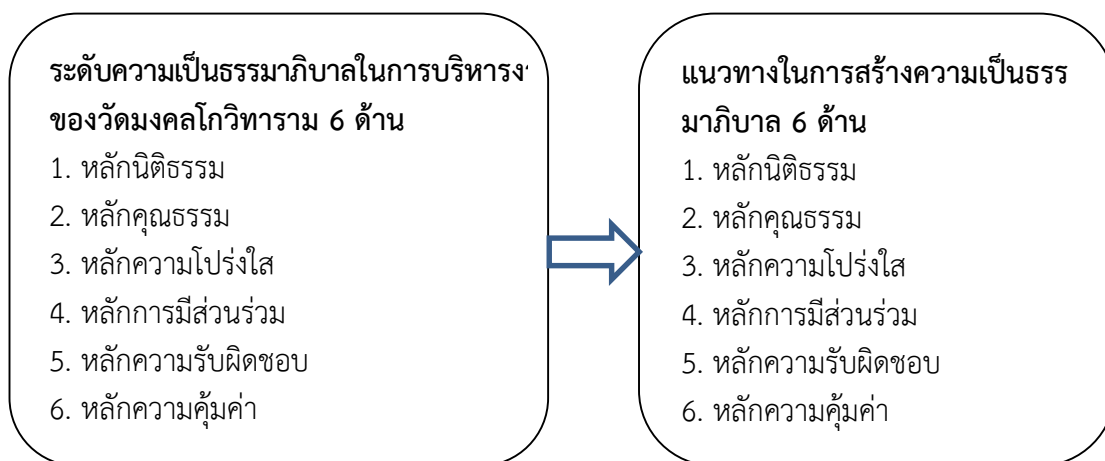
กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูล สำคัญจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview)แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มประกอบด้วย กลุ่มพระสงฆ์ 3 รูป กลุ่มคณะกรรมการวัด 5คนกลุ่มผู้นำชุมชน5 กลุ่มพ่อค้า-แม่ค้าหน้าวัด 5คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานีและศึกษาแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานีของวัด 6 ด้าน คือ (1) การบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม (2) การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม (3) การบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส (4) การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม (5) การบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบ และ(6)การบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า

กรอบแนวคิดการวิจัย

สำหรับกรอบแนวคิดการวิจัย (Research Framework) เรื่องระดับความเป็นธรรมาภิบาล ในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี เสนอเป็นภาพดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการสอบถามระดับธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทารามทั้ง 6 ด้านจากกลุ่มตัวอย่างนั้นคือ

แบบสอบถาม ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามชนิดตรวจเช็ครายการ (Check List) ใช้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับ (สถานภาพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสถานประกอบการอาชีพ)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับตามวิธีการของ เรนซิส ลิเคิร์ต (Rensis Likert) คือ อยู่ในระดับ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุด โดย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ตำรา วารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถาม พัฒนาเป็นแบบสอบถามปลายปิด ใช้ในการรวบรวมข้อมูลระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม นำร่างแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเนื้อหาและภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามและนำเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขนำไปจัดพิมพ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยได้ใช้แบบแนวทางการสัมภาษณ์เพื่อหาระดับและแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทารามตำบลปทุมอำเภอเมืองอุบลราชธานีจังหวัดอุบลราชธานีตามขอบเขตด้านเนื้อหาวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้

ในการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการศึกษาจากเอกสารนั้น ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตัวผู้วิจัยเองโดยใช้ วัตถุประสงค์ ขอบเขต และกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยเป็นแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ทั้ง 6 ด้าน

แบบทดสอบด้านความรู้ของ งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

การผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยระบบก๊าซชีวภาพจากมูลโคนมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

แบบประเมินทักษะการปฏิบัติ งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้การผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยระบบก๊าซชีวภาพจากมูลโคนมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบสอบถาม

วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานภาพ เพศอายุ

ระดับการศึกษา และสถานประกอบการอาชีพโดยใช้ความถี่และค่าร้อยละ

วิเคราะห์การระดับของธรรมาภิบาลโดยการหาค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

โดยรวมและรายด้าน

วิเคราะห์ระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานีโดยการหาค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมและรายด้านจำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

วิเคราะห์การสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานีโดยการหาค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมและรายข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการศึกษาจากเอกสารนั้น ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพคือการนำข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการสัมภาษณ์การสังเกตการณ์มาเข้ากระบวนการการลดทอนจัดกลุ่มจำแนกแยกประเภทและเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้อาจจากแต่ละคนที่มีความสอดคล้องกันมานำเสนอเป็นผลการวิเคราะห์ข้อค้นพบโดยจำแนกตามกรอบแนวคิดคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงาน ของวัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถาม พบว่ากลุ่มผู้ที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 245 รูป/คน ส่วนใหญ่เป็นเป็นภคุหัส 205 คน คิดเป็นร้อยละ 83.7 เพศชาย จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 56.3 มีอายุ 41 ปีขึ้นไป จำนวน 129 คน คิดเป็นร้อยละ 52.7 จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 มีอาชีพ จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 66.1 ระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ในแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 98.7 รองลงมาด้านการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม โดยรวม ร้อยละ 98.3 ด้านการบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วมโดยรวม ร้อยละ 98.0 ด้านการบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่าโดยรวม ร้อยละ 97.9 ด้านการบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบต่อโดยรวม ร้อยละ 97.5 และด้านการบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใสโดยรวม ร้อยละ 96.6 ตามลำดับ

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทารามแต่ละด้านมีระดับความเป็นธรรมาภิบาลสูงทุกด้านเช่นเดียวกันกับแบบสอบถาม

ในส่วนด้านหลักคุณธรรม พบว่า วัดมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้ตั้งมั่นอยู่ในหลักคุณธรรมอันดีงามมีระดับความเป็นธรรมาภิบาลมากที่สุด

ในส่วนด้านหลักความโปร่งใส พบว่า วัดมีกระบวนการทำงานที่เปิดเผยตรงไปตรงมา สามารถตรวจสอบได้และสามารถชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย และวัดเปิดโอกาสให้ชุมชนมาร่วมดูแลผลประโยชน์มีระดับความเป็นธรรมาภิบาลมากที่สุด

ในส่วนด้านหลักการมีส่วนร่วม พบว่า วัดเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการได้รับการปฏิบัติและได้รับบริการอย่างเท่าเทียมกันมากที่สุด

ในส่วนด้านหลักความรับผิดชอบ พบว่า วัดมีการกำหนดภาระหน้าที่หรือขั้นตอน การดำเนินงานของหน่วยงานและมอบหมายงานแก่บุคลากรในหน่วยงานได้เหมาะสมกับปริมาณและคุณภาพของงานที่ทำมีระดับความเป็นธรรมาภิบาลมากที่สุด

ในส่วนด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า วัดมีผลการปฏิบัติงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายของแผนการปฏิบัติงานตามงบประมาณที่ได้รับมากที่สุด

สรุปแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม ดังนี้

ด้านหลักนิติธรรม วัดควรทบทวนปรับปรุงเรื่องกฎระเบียบ และกระบวนการการดำเนินการให้เป็นธรรมและทันกลับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและเป็นผู้ที่สามารถพิจารณาสั่งการมอบหมายงาน และการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบไม่ถูกต้องด้วยความเป็นธรรม และควรมีการวางแผน มีการปรับปรุงแก้ไข วางกฎระเบียบ ในการปกครองให้ดียิ่งขึ้นเข้มงวดสอดส่องดูแลให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัดเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้น

ด้านหลักคุณธรรม วัดควรยึดหลักและเหตุผลพัฒนาคนเพื่อการฝึกตนโดยเน้นคุณภาพอันเป็นรากฐานสร้างคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม ภาวะผู้นำเชิงพุทธต้องใช้ องค์ความรู้ ความสามารถ ปฏิบัติการ ก่อเกิดความศรัทธา แรงจูงใจและการยอมรับนับถือ มีความยุติธรรม โปร่งใส สร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ควรน้อมนำหลักธรรมาภิบาลบริหารจัดการงานสมัยใหม่ด้วยหลักคำสอน คือหลักสัปปุริสธรรม 7 การปกครองตน ปกครองคน และปกครองงาน

ด้านหลักความโปร่งใส ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่มีความสามารถกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติงานจะต้อง มีความโปร่งใสในการตัดสินใจในการบริหารงาน เงิน และคน มีการสื่อสารที่ดีภายในตัว เช่น มีการแจ้งบัญชี รายรับ-รายจ่าย มีการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้ รับทราบความเคลื่อนไหวและกิจกรรมต่าง ๆ มีกระบวนการทำงานที่เปิดเผยตรงไปตรงมา สามารถตรวจสอบได้ และสามารถชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย และมีการบริหารงานโดยยึดหลักฉันทามติ

ด้านการหลักการมีส่วนร่วม วัดควรเปิดโอกาสให้มีส่วนรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญขององค์การไม่ว่าด้วยเปิดโอกาสให้บุคลากรในวัดได้ร่วมรับรู้ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนคติร่วมเสนอ ปัญหา ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง รับฟังความคิดเห็นจากผู้มีความเกี่ยวข้องเพื่อร่วมคิดหาทาง หรือร่วมกันหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน ด้านการแจ้งความ เห็นการได้สวนสาธารณะ หรือการแสดงประชามติ ด้านการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

ด้านการหลักความรับผิดชอบ วัดควรตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อสังคม การใส่ใจปัญหาขององค์การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และกล้าที่ยอมรับผลดี ผลเสียจากการกระทำของวัดเอง และสวดส้องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ มีการดำเนินการอบรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนเมื่อเกิดอภิหารณ์ มีการวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือการลงนิคหกรรม

ด้านหลักความคุ้มค่า วัดควรมีความสามารถในการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนในองค์การมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า ด้านการเป็นธรรมาภิบาลในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ พระสังฆาธิการระดับ ผู้ปกครองวัด มีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและหลักธรรม คำสั่งสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้อง อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญา อบรมธรรมวินัย จรรยา มารยาทเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

อภิปรายผล

อภิปรายในประเด็นที่ผลการศึกษาระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้นั้น น่าจะเป็นเพราะว่า วัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งที่ 8 เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นทางด้านวิชาการ มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดมา ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่นใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือ วัดได้เปิดโอกาสให้ผู้มาชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาต่าง ๆ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมในการตัดสินใจ ร่วมตรวจสอบการดำเนินการร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติงาน และติดตามผลการดำเนินการต่าง ๆ จึงทำให้ค้นพบว่าระดับความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทารามอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดระดับธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดในพื้นที่ภาคอีสานแล้วพบว่า สอดคล้องกับงานของพระมหาเรือง วิเวกรมย์ (2550) ที่พบว่าระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของ เจ้าอาวาส ในเขตอำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมและรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม กลับแตกต่างกับงานวิจัยของพระมหาวันต์ ญาณสิทธิ (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กลุ่ม 4 ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กลุ่ม 4 มีการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และผลการศึกษาหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการวัด: กรณีศึกษาวัดมหาวนาราม พระอารามหลวง อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ของพระมหาบัณฑิต นิสาภัย (2550) ที่ผลการวิจัยพบว่า วัดทั้งสองมีการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง นั้น น่าจะเป็นเพราะว่า ทั้งสองวัดมีบริบทที่แตกต่างกับวัดมงคลโกวิทาราม นั้นอาจเป็นเพราะว่า วัดแต่ละวัดมีหลักบริหารที่เหมือนกัน มีกฎ ระเบียบที่คล้ายคลึงกัน แต่มีพระวินัยที่เหมือนกัน ดังนั้นแล้ว อยู่ที่บริบทของวัด ผู้บริหารของวัด ว่ามีความเป็นผู้นำขนาดไหน มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมากพอที่จะพัฒนาวัดไปในทางที่สูงกว่าเดิม และอยู่ที่คณะกรรมการวัด และชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับวัด และที่สอดคล้องกับงานของพระมหาเรือง วิเวกรมย์ นั้นอาจเป็นเพราะว่าวัดมีการบริหารงานที่เป็นระบบ มีกฎ ระเบียบที่ชัดเจน มี

การยึดหลักของคุณธรรม จริยธรรม ที่เหมือนกัน ตามหลักพระธรรมวินัย มีผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ กว้างไกล กล้าคิด กล้าทำ

อภิปรายในกรณีพบว่า ขณะที่ผลการศึกษาระดับธรรมาภิบาลในการบริหารงานของวัดมงคลโกวิทาราม วัดมีระดับความเป็นธรรมาภิบาลสูงทุกด้าน แต่กลับมีผู้ให้ข้อมูลเชิงมีความต้องการให้วัดมีแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลของวัดให้มากขึ้นในหลายด้าน ซึ่งหลายประเด็นสะท้อนถึงปัญหาการใช้หลักธรรมาภิบาลของวัด ยกตัวอย่าง ที่น่าสนใจคือกรณี ในด้านการบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส ผลการวิเคราะห์ พบว่า ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่มีความสามารถกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติงานจะต้อง มีความโปร่งใสในการตัดสินใจในการบริหารงาน เงิน และคนมีการสื่อสารที่ดีภายในตัว เช่น มีการแจ้งบัญชี รายรับ-รายจ่าย มีการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมต่าง ๆ วัดควรมีการรับฟังข้อคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลที่ได้รับผลประโยชน์และเสียประโยชน์หรือกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง และเปิดโอกาสให้ชุมชนมาร่วมดูแลผลประโยชน์ภายในวัด ขององค์การให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้ รับทราบความเคลื่อนไหวและกิจกรรมต่าง ๆ ขณะที่ผลจากแบบสอบถามกลับออกมาว่าด้านความโปร่งใสนี้มีธรรมาภิบาลสูง ที่พบว่า โดยผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับความเป็นธรรมาภิบาลของวัดมงคลโกวิทารามในด้านการบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใสในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเห็นว่าวัดมีกระบวนการทำงานที่เปิดเผยตรงไปตรงมาสามารถตรวจสอบได้และสามารถชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย และวัดเปิดโอกาสให้ชุมชนมาร่วมดูแลผลประโยชน์ และวัดมีการบริหารงานโดยยึดหลักฉันทามติ วัดมีการใช้กระบวนการตัดสินใจเพื่อสรุปข้อคิดเห็น และวัดมีการรับฟังข้อคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์และเสียประโยชน์หรือกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ขณะที่ผลจากแบบสอบถามพบว่าวัดมีกระบวนการทำงานที่เปิดเผยตรงไปตรงมาสามารถตรวจสอบได้และสามารถชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย แต่กลับมีข้อเสนอถึงแนวทางที่ว่าวัดควรกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติงานจะต้องมีความโปร่งใสในการตัดสินใจในการบริหารงาน เงิน และ คน มีการสื่อสารที่ดี นั้นน่าจะเป็นเพราะว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นเป็นผู้มีประสบการณ์ เข้าถึงและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของวัดค่อนข้างมากในระยะเวลาอันยาวนาน ไม่ว่าจะเป็น ผู้นำชุมชน พ่อค้าแม่ค้าหน้าวัด คณะกรรมการวัด จึงต้องการเสนอแนวทางที่จะทำให้วัดมีการพัฒนาที่ดีขึ้นขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อาจยังไม่มีประสบการณ์ เข้าถึงและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของวัดค่อนข้างน้อย แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้ย้อนแย้งกับผลการวิเคราะห์ระดับธรรมาภิบาลของวัดที่ได้จากแบบสอบถามมากนัก เสียเลยทีเดียวเพราะถึงแม้จะพบว่าระดับความเป็นธรรมาภิบาลของวัดมงคลโกวิทารามด้านความโปร่งใสจะมีค่าอยู่ในระดับมากแต่ก็เป็นธรรมาภิบาลด้านที่มีค่าต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

จะได้นำผลการวิจัยนำเสนอต่อผู้บริหารวัดมงคลโกวิทารามเพื่อนำไปใช้ในการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะแนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลในด้านต่างๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไป

ควรศึกษาความเป็นไปได้ที่จะนำแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในด้านต่างๆ ของวัดมงคลโกวิทารามที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติให้เกิดได้ขึ้นจริงต่อไป

ควรจะศึกษาเชิงลึกถึงปัจจัย และปัญหา อุปสรรคของผู้บริหารวัดในการบริหาร วัดตามหลัก
ธรรมาภิบาลในแต่ละด้าน

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร เจริญวงศ์ศักดิ์. (2541). กระบวนทัศน์วัฒนธรรมไทย: “ต้นตอ” เศรษฐกิจถดถอย.
กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย,
- แก้วสรร อดิโพธิ. (2540). การไต่สวนสาธารณะ: มาตรการยุติข้อขัดแย้งในงานจัดการคุณภาพ
สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา,
- กำหนด โสภณวสุ. (2551). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินของคนไทยที่มีคู่สมรสเป็น
คนต่างด้าว. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทสาขานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- จรรยาพร ธรณินทร์. (2556). ความหมายและหลักการของคุณธรรมศีลธรรมจริยธรรมจรรยาบรรณและ
ธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ,
- เจริญ เจษฎาวัลย์. (2547). การตรวจสอบธรรมาภิบาล ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: พอติ,
จันทจิรา เอี่ยมมยุรา. (2556). รายงานวิจัยการพัฒนาระบบการจัดการคดีการเมืองในศาลยุติธรรม.
กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม,
- จันทนา สุทธิจารี. (2544). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญ
ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: วี.เจ. พรีนติ้ง,
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2540). ผู้หญิงในชีวิตของ “สันติวิธี”. กรุงเทพฯ: สามลดา,
- ไชยวัฒน์ คำชู. (2545). ธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ: น้ำฝน.,
- ณดา จันทรสม. (2557). “การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย ความสอดคล้องตามหลักธรรมาภิ
บาล”, วารสารพัฒนบริหารศาสตร์. 54(1): 107-142; เมษายน, 2557.
- ดิณ ปรัชญพทธี. (2535). รัฐประศาสนศาสตร์ เปรียบเทียบ: เครื่องมือในการพัฒนาประเทศ. พิมพ์
ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2547). รายงานวิจัยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและความ
คิดเห็นต่อการทำงานของรัฐบาลและองค์กรอิสระ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.) และสถาบันพระปกเกล้า, 2547.
- ทิพาวิดี เมฆสุวรรณ. (2541). การปฏิรูประบบราชการ: ยุทธศาสตร์สำคัญของการเปลี่ยนแปลง
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.,
- ธีรยุทธ บุญมี. (2541). ธรรมนูญแห่งชาติดุทธศาสตร์กฎหมายประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สายธาร.,
- เอียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2537). พจนานุกรมไทย-อังกฤษ ฉบับใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น,
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2556). คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2556.
- 2548. และถวิลวดี บุรีกุล. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า,
บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี. (2544). รายงานการวิจัยตัวชี้วัดธรรมาภิบาล. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.,
- พระเฉลิมพล มณีวรรณ. (2557). การบริหารวัดเพื่อพัฒนาเป็นวัดต้นแบบ กรณีศึกษาวัดในตำบล
สำราญราษฎร์ อำเภอออดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยแม่โจ้,

- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่16. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์,
- พระมหาเรือง วิเวกรมย์. (2550).ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของ เจ้าอาวาส ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์,
- พระมหาทวี โพธิเมธี (โพธิ์ตาด). “การบริหารการเงินของวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี”, วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. 11(37): 11-22; กรกฎาคม – กันยายน, 2559.
- พระมหาบัณฑิต นิสากัย.(2550) หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการวัด: กรณีศึกษาวัดมหาวนาราม พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี,
- พระมหาฤทธิชัย ญาณทิธิโก. (2559).การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีปทุม,
- พระมหาวสันต์ ญาณสิทธิ.(2551).การศึกษาการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กลุ่ม 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา,
- พระสุชีพ เทศน์ดี.2558. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับกรรมกรวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ราชบัณฑิตยสถาน.(2538) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์..
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุคคัพบลิคชั่นส์, 2546.
- ลิขิต อีระเวทิน.(2548).การเมืองการปกครองของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 7.กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2553).ผลผูกพันของสิทธิทางรัฐธรรมนูญ (Binding Force the Constitutional Right). กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- วศิน อินทสระ.(2541) พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพฯ: ทองกาว.,
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2550).การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: โฟร เพช, .
- สถาบันการวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.(2542). ธรรมาภิบาลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กลุ่มที่4. ใน เอกสารการสัมมนาวิชาการเรื่องจากวิกฤตการสู่การยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- สถาบันป๋วยอึ้งภากรณ์. (2544)รางวัลธรรมาภิบาลดีเด่น 44. กรุงเทพฯ: สถาบันฯ.,
- สถาบันพระปกเกล้า. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2542.
- . รายงานการวิจัยการศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2544.
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยระบบการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2546.

- กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2546.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2548. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2548.
- สมบุญ ศรีประชัย. (2552).นโยบายการค้าระหว่างประเทศของไทย และการค้ากับสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- สิทธิพันธ์ พุทธหนู. (2541) ทฤษฎีพัฒนาการเมือง. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุดจิต นิमितกุล.(2542).กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดีการปกครองที่ดี. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์,
- เสกสรร นิสัยกล้า. (2550).การนำนโยบายธรรมาภิบาลไปปฏิบัติ: กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
- แสวง รัตนมงคลมส. (2541). “องค์กรการ การตัดสินใจ”,ในเอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
- สำนักงานข้าราชการพลเรือน. (2542) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี พ.ศ. 2542. นนทบุรี: สำนักงานข้าราชการพลเรือน.,
- หยุด แสงอุทัย.(2538).กฎหมายอาญา ภาค 2-3.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- อภิสิทธิ์ วงศ์ษา.(2517).ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกรับผิดชอบ การปรับตัวและลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 มัธยมศึกษาปีที่ 8 ในเขตเทศบาลเมืองตาก. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต: วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร,
- อมรา พงศาพิชญ์.(2543) ธรรมรัฐกับประชาสังคมในการปกครองที่ดี. กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย.,
- อมรา พงศาพิชญ์ และนิตยา ภัทรลิตตะพันธ์, ธรรมาภิบาลในคณะกรรมการรณรงค์เพื่อสิทธิมนุษยชน (ครส.).”, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. 2(2); 354-371; กรกฎาคม-ธันวาคม,2541.
- อรัญญ์ กักพล. (2549) การพัฒนาระบบการจัดซื้อจัดจ้าง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.,
- อรพินท์ สฟโซชัย. (2541).รายงานที่ดี อาร์ไอ สังคมเสถียรภาพและกลไกประชาธิปไตยที่ดี. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย,
- อานันท์ ปันยารชุน.(2542).มุมมองนายอานันท์. กรุงเทพฯ: มติชน,
- อารยา กอบความดี.(2551)การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาวัดสามพรานจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.,